

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)

ชื่อหนังสือ	ทางจักรา
ผู้แต่ง	ศิวกานท์ ปทุมสูติ
ปีที่พิมพ์	2559
จัดพิมพ์โดย	แพรวสำนักพิมพ์
จำนวนหน้า	266 หน้า

ทางจักรา : การเดินทางสัมผัสโลกภายนอกเพื่อการขัดเกลาโลกภายใน
Way of Chakra: Travel to view the external world
to refine the internal world

บุณย์เสนอ ตริวิเศษ¹ / Bunsanoe Triwiset¹

¹สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ /

¹Thai Language Program, Faculty of Humanities and Social Sciences,

Buriram Rajabhat University

Buri Ram 31000, Thailand

Email : thithatphu@gmail.com

บทนำ

ประเทศไทยในระยะสิบปีที่ผ่านมา ในทางการเมืองเกิดการแย่งชิงอำนาจที่รุนแรงที่สุดในประวัติศาสตร์ เมื่อแต่ละฝ่ายต่างก็ยึดถืออุดมการณ์ของฝ่ายตนอย่างสุดโต่ง ในทางเศรษฐกิจ ราคาพืชผลของชาวนาชาวไร่ตกต่ำมาอย่างต่อเนื่อง นำไปสู่การเรียกร้องเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีจากผู้นำประเทศ ในทางการศึกษา พบการนำเสนอข่าวสารที่สะท้อนความด้อยคุณภาพและไร้ประสิทธิภาพของสถานศึกษาทุกระดับ ในทางสังคม พบความ

เสื่อมทรามทางจริยธรรมมากมาย ปัญหาหาเสพติด อาชญากรรม การละเมิดสิทธิของผู้อื่น และมาตรฐานทางจริยธรรมอยู่ในสภาพวิกฤต ที่นายแพทย์เกษม วัฒนชัย เปรียบว่า “มะเร็งระยะที่สี่” ซึ่งหมายถึง สังคมที่อยู่ในสภาวะทรุดโทรมขั้นร้ายแรง (Bangkok Business, 2017)

แม้วรรณกรรมมิใช่ตำราทางศีลธรรม แต่วรรณกรรมในฐานะพลังทางปัญญาที่อาจมีอิทธิพลต่อการรับรู้ ตระหนักในหมู่ผู้เสพ งานเขียนอันเกิดจากความรู้สึกนึกคิด การสังเกต ความรอบรู้ ตลอดจนปัญญาอันลึกซึ้ง ผู้อ่านงานเขียนย่อมได้รับการถ่ายทอด ความรู้สึก นึกคิด ความรอบรู้ และปัญญาได้เช่นกัน หากเป็นดั่งนั้น ปรัชญานิยายกวีนิพนธ์ **ทางจักรา** ผลงานของ **ศิวกานท์ ปทุมสูติ** ที่ได้ฉายสะท้อนให้เห็นความจริงของสถานการณ์ประเทศ ต้นเหตุ ต้นเรื่อง ต้นทุกข์ที่ขยายวงสู่ประชาชนปัจจุบัน คือปมปมหรือพันธุนาการที่ลุ่มร้อย มิให้ออกไปสู่อิสระได้ แต่ศิวกานท์ก็ได้เสนอทางออกไว้อย่างสำคัญ

ศิวกานท์ ได้สร้างตัวละครเอกขึ้นมาสองตัว คือ **ครู** ในวัยหลังเกษียณ มีสถานะเป็น ครูสอนเขียนกวีทั้งเป็นครูทางจิตวิญญาณในขณะเดียวกัน ตัวละครอีกตัวหนึ่ง คือ **ภุษา** เด็กหนุ่มกำพร้า ซึ่งอาศัยชั่วคราวที่นาตรพระคือหลวงลุง เขาศรัทธาในการเขียนบทกวี จึงขอฝากตัว เป็นศิษย์ ศิวกานท์ได้กำหนดให้ตัวละครออกเดินทางโดยใช้ยานพาหนะ คือจักรยาน พร้อม ด้วยแป้ใส่อุปกรณ์ในการดำรงชีวิตเท่าที่จำเป็นเท่านั้น ทั้งนี้ เพื่อให้ตัวละครมีอิสระจากความ รุ่งรังที่เป็นส่วนเกินของชีวิต เช่น มือถือ เป็นต้น เป้าประสงค์ในการเดินทางคือให้ตัวละคร พบเผชิญโลกภายนอก สัมผัสสถานะต่างๆ ด้วยตนเอง และเรียนรู้โลกภายในขณะปะทะกับ สิ่งที่กระทบกระเทือนจากภายนอก เป็นการเดินทางที่ให้อิสระแก่กัน ปราศจากการควบคุม บังคับ กดข่ม หรือ การกระทำให้ตนอยู่เหนือกว่าอีกฝ่าย

การดำรงชีวิตอยู่ในปัจจุบัน มนุษย์มีอาจปฏิเสธอดีต เพราะอดีตเป็นสิ่งทีสร้าง ปัจจุบัน วัดร้างท้ายหมู่บ้าน คือเส้นเริ่มของการเดินทาง ที่นั่นมีอดีตของครู ซึ่งครูได้หวน คิดถึงตนเมื่อเยาว์วัย ที่พ่อผู้ล่วงลับหัดให้ขี่จักรยาน “เพียงพักสักครู่ครา พ่อก็พาให้ข้าหัด ป่ายนั้นในลานวัด สัมผัสกรูจักรกลาน อ้ายหนูดูพ่อไว้ กายกับใจให้ผสาน กบกันอยู่บนอาน เป็นหนึ่งเดียวกับล้อกง” (p. 2)

ภาพอดีตที่ประทับในใจ “ครู” ในวันที่พ่อได้ประทับประคอง การหัดให้รู้การทรงตัว บนจักรยาน ที่ผ่านการล้มแล้วล้มอีก เสียงปรบมือและคำปลอบโยนได้ทำให้ครูในวัยเยาว์ สามารถลุกขึ้นมาขี่และควบคุมจักรยานได้อย่างภูมิใจ และดูเหมือนอดีตได้หมุนวนมาที่เดิม

จุดที่ครูหัดจักรยาน คือจุดเริ่มต้นของการเดินทาง รวากับล่องที่หมุนวนมาสู่จุดเดิมและไม่มีที่สิ้นสุด “วันที่ข้าและใครต้องไปต่อ กงของพ่อล้อของข้าจักรวาลี ระยะเวลาระหว่างรอข้ามธรณี พ่อคงพลอยยินดีและอวยชัย” (p. 7) จากบทกวีนี้ เหมือนเป็นการจงใจจะสื่อยังผู้อ่านว่า หากไม่มีพ่อเป็นผู้นำวิถี ก็ไม่มีครูวันนี้ และเมื่อล่องแห่งจักรยานของครูและศิษย์ได้เริ่มหมุน ก็เท่ากับการเปิดฉากเรื่องราวสู่การปะทะสัมผัสสัมพันธ์กับบรรยากาศ ผู้คน เหตุการณ์ ที่กระตุกกระตุ้นให้ผู้อ่านได้ครุ่นคิดตามเส้นทางจักรรา

ความพินาศของจิตวิญญาณชนบท

วงล้อแห่งจักรรา ได้ชักพาพวกเขาไปพบเห็นสภาพปัญหาของผู้คนอันหลากหลาย ได้แก่ การพังทลายของสังคมชนบท ที่มีปัญหาไม่ต่างจากสังคมเมือง เด็กเยาวชนติดยาเสพติด ติดเกม การประพาศผิดศีลผิดธรรมของผู้ใหญ่ การก่อกวนเพื่อบำเรอความต้องการท่ามความเร่งเร้าของทุนนิยม และการพึ่งพาปัจจัยภายนอก ในฉากหนึ่ง ขณะที่ตัวละครแฉะพักข้างทาง ครูและศิษย์กำลังเฝ้ามองเห็นเทศเพื่อเป็นอาหารค่ำ ก็มองเห็นอีกฟากหนึ่ง ไฟกำลังลุกไหม้ไร่ร้อยที่ขยายวงอย่างกว้างขวาง ถ้อยปรารภของภูผา ก็ดังขึ้น “อีกแล้วนะครับครูผู้ปลูกหวาน เป็นผู้ลลาญผู้เฝ้าอยู่เเนาเนื่อง ผู้สร้างผู้ทำลายในบ้านเมือง มักเป็นเรื่องเดียวกันควันไฟพิน” (p. 14) คำของภูผาสะทอนวิถีการทำไร่อ้อย ซึ่งเน้นความสะดวกสบายและความรวดเร็วเป็นสำคัญ โดยไม่คำนึงถึงผลร้ายต่าง ๆ ตามมา “แค่ตัดสะดวกหลังลาวไฟ โดยหลงลืมอะไรอยู่ในนั้น” (p. 14) กล่าวคือ การเผาจะทำให้ความหวานลดลง และก่อมลพิษแก่สิ่งแวดล้อม แม้การกระทำดังกล่าวจะมีเหตุผลจากการถูกกดดันจากโรงงานอ้อย คือต้องการซื้ออ้อยที่มาจากการเผา การกำหนดช่วงเวลาเปิดหีบในช่วงเวลาจำกัด ทั้งเป็นการแก้ปัญหาคนงานที่มักเกียงานที่จะต้องตัดอ้อยสด ทำให้ดูเหมือนคนงานตัดอ้อยจะมีทางเลือกไม่มากนัก

จะเห็นได้ว่า สิ่งที่ภูผาสะทอนถึง แสดงถึงวิถีชาวบ้านที่ขาดสะบั้นลง การดำรงอยู่แบบเดิม แบบถ้อยที่ถ้อยอาศัย และพอใจในความน้อย ไม่ปรุ่งแต่งด้วยวัตถุหรือสิ่งภายนอกกลายเป็นวิถีที่ถูกปฏิเสธ การลงแรงลงแขกด้วยคุณธรรมน้ำมิตรแบบเดิมถูกทำลายสิ้น หันมาแลกเปลี่ยนด้วยเงินตรา คนทั้งสังคมต่างพร้อมใจละทิ้งคุณค่าอดีต **พิน, โฟ** อันมีนัยถึงจิตวิญญาณ หรือวิถีที่ติงาม เรียบง่าย ก็เท่ากับสิ่งนั้นได้ถูกทำลายลงแล้ว เมื่อสังคมได้บูชาเงินตราคือสิ่งสูงสุด ราคาของการทำงานที่มาจากดอกเหี่ยว ก็ถูกหยันหยาม ดังคำครุว่า “เรื่องลงแขกลงแรงไม่มีแล้ว เงินคือแก้วสารพัดแก้ตัดอ้อย เมื่อแรงงานชนบทลดน้อย ททยอย

ต่างตัวเทพแผ่นดิน” (p. 15) เมื่อสิ้นสุดสายใยแห่งคุณธรรมน้ำมิตร เมื่อ “เงิน” กลายเป็นตัวกลางการแลกเปลี่ยน กระทั่งการเกี่ยงงานของเกษตรกร ก็เปิดโอกาสให้ผู้อพยพต่างแดน ทะลักสู่แผ่นดิน ข้อเสนอพระราชระหว่างครูศิษย์ ยังมุ่งวิจารณ์ผู้คนในกระบวนการที่ขาดการเรียนรู้ ที่ยินยอมให้ปุ๋ยเคมีมาผลาญพร่าคุณค่าทุกอย่างเสียสิ้น คำของภูผาว่า “อาจมีกบบางตัว ถูกกักขัง ออกแรงแสวงรูดสุดกำลัง ที่สุดยังมีไม่รู้จักกะลา” (p. 18) ครูสนับสนุนว่า เมื่อไม่ยอมเรียนรู้จึงไม่รู้ “เมื่อเคมีท่วมมน้ำตาเจิ่ง ทั้งเสียปุ๋ยเสียปลาผักหญ้าเอียง ชาววนาร่ำเริงกับสิ่งใด” ประสบการณ์ในการทำนาทั้งชีวิต แต่กลับถูกนายทุนครอบบริบคักดีศรีเอาจนหมด “รู้มากรู้น้อยในรอยโคตร ลิงโลดกับหางอึ่งยุคสมัย คับแคบ, ว่าแบบบูรพ์ไม่จุนใจ เปล่าไว้, ว่าอิสราพาครีนเครง” (p. 20)

ในฉากหนึ่ง ที่ภูผาได้ตั้งคำถามว่า เป็นชาวบ้านมีชีวิตที่สบายเบากว่าเขาและครูหรือไม่ เพราะไม่ต้องห่วงเหนี่ยวด้วยปรัชญาชีวิต แบกเกียรติยศ เกินกว่าที่ภูผาจะล่วงรู้ คำตอบของครูคือ ในความเรียบง่ายของชาวบ้าน มีไม่น้อยได้ผลัดทำเปลี่ยงปล้ำ ชีวิตเต็มไปด้วยสีดำ ครอบคร้วแตกร้าง ลูกหลานติดยา ติดเกม ดังบทกวี “ขณะมีน้อยร่อยริ้ว ในเปล่าไร้ อบายมุขชุกไฟใต้ถุนบ้าน รอยเขี้ยวตัดกับাত্রเทคกาล รอยผิดศีลผิดทานขนาน เคียง ตกไหลในกระแสแพพิบาก คว่าครกห่มสากคร้วเป็นเสียง ลูกติดยาหลานติดเกมดับ ตะเกียง ดอกพะเนียงบานไสวอยู่ปลายนา ภาพที่เห็นเป็นไปไม่ซับซ้อน กลับชุกซ่อนทุกซ์ โศกสหัสสา ดูเรียบเรียบง่ายในสายตา แต่ร่างแหปัญหาหระย้าวยง” (p. 29-30) กล่าวคือ โครงสร้างสังคมไทยที่กำหนดให้คนส่วนหนึ่งได้เปรียบและคนส่วนใหญ่เสียเปรียบ การออกแบบให้เมืองใหญ่เป็นย่านอุตสาหกรรม และออกแบบให้เป็นแหล่งหาเงิน ทำให้เกิดการดูดดึงทรัพยากรจากชนบทไปปรับใช้สังคมเมือง ชนบทจึงอ่อนแอลงตั้งแต่นั้น ชนบทกลายเป็นที่อยู่ของคนชราซึ่งอ่อนแอ และเด็กเหงาซึ่งพ่อแม่อพยพเข้าเมือง นอกจากนี้ ชนบทยังถูกกระหน่ำด้วยนโยบายประชานิยมจากฝ่ายรัฐที่มีเพียงมองชาวชนบทเพียงผู้ขอ หากยังช่วยด้วยวัตถุนิยมสุดขั้ว ที่ศิวกานท์สะท้อนคิดว่า “ช่วยชาวนาใช้ที่เพลินให้เงินกู้ ใช้ที่ฟูมยาราคาข้าว ใช้ที่ช่วยแล้งลุ่มเมื่อลัมระนาว ก็ซ้ำก้าวมิข้ามความอ่อนแอ” (p. 58) และมูลเหตุดังกล่าว นำไปสู่ปัญหา ติดยาเสพติด ติดเกม ซึ่งล้วนเลียนแบบวิถีคนเมือง การถูกกระตุ้นด้วยวัตถุนิยม ทำให้ต้องใช้จ่ายในส่วนที่ไม่จำเป็นมากขึ้น และการกู้หนี้ยืมสินที่เกินกำลังความสามารถที่จะชำระคืน จากข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี 2558 พบว่าภาคครัวเรือนของไทยมีหนี้สินเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพิ่มขึ้นเป็น 156,770 บาทต่อครัวเรือน (Momentum, 2017) ดังนั้น ในยุคเก็บเกี่ยวผลผลิต ชาวเกษตรกรจึงเกิดความเครียดหาก

ราคาผลผลิตไม่เป็นไปตามหวังเมื่อ “ดอกพะเนียง (ดอกเป็ย) บานไสวอยู่ปลายนา” และชีวิตลูกหลาน ที่ควรได้รับแสงสว่างก็ตกอยู่ในภาวะต้อง “ดับตะเกียง” คือชีวิตอยู่ความมืดดำ

ประวัติศาสตร์ชำระประวัติศาสตร์

ภาวะความไม่รู้ (ไม่เรียนรู้) เหล่านี้ ได้ก่อทุกข์มหาศาลแก่มนุษย์ ทั้งในเหตุการณ์ปัจจุบันและในประวัติศาสตร์ หลายเหตุการณ์ที่พบผ่าน แม้แต่บุรุษในเพศสมณะ ผู้หวังจะให้ศาสนากลมเกลียวจิตภายใน แต่ก็ตกเป็นเหยื่อการยั่วเย้าของสีกาจนชีวิตพังทลายไปเป็นจำนวนมาก “ทุกก้อนข้าวจากทัพพีของสีกา ยังมายามายั่วทุกขณะ เป็นร้อยรูปพันรายมรณะในคองคาราคะไต้สะพาน” สะพาน ในความหมายของทางที่ยกระดับขึ้นกว่าทางปกติ มีนัยถึงทางเดินไปสู่ความสว่าง ปลอดภัยจากอันตราย แต่ชีวิตคนไม่น้อยพลีพลังจลมงสู่วิถีใต้สะพาน อย่างไรก็ตาม ความผิดพลาดพลีพลังอาจเกิดขึ้นกับใครก็ได้ เมื่อชีวิตผู้คนถูกผูกติดกับสถานการณ์แวดล้อม ความจำเป็น และการดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด ทำให้ชีวิตต้องเข้าไปพัวพันกับร่างแหแห่งปัญหา หากขาดความประณีตที่จะจัดการกับตนเอง ก็ยากยิ่งที่จะนำพาตนไปสู่ความปลอดภัยได้ ดังบทกวีของครูที่ว่า “นี่กรรมมังกุฎาข้านึกเอ่ยคำ ผู้พลีพลังไ้ใช้ผู้มีรู้อ่าน เมื่อปุมปมยังพันธนาการ เราจึงปั่นจักรยานในวันนี้” (p. 26)

ศิวกาหน้ ได้กล่าวถึง ปุมปม ซึ่งหมายถึง ปัญหา หรือ เงื่อนไข ที่นำพาสังคมสู่ความยุ่งยาก ที่พันธนาการมนุษย์ ทำให้มนุษย์ไม่อาจพบกับอิสระ กล่าวคือ ปัญหาความขัดแย้งของมนุษย์ในปัจจุบัน ก็เหมือนล่องกงของเหตุการณ์ในอดีตหมุนมาสู่ปัจจุบัน และปัญหาเหล่านั้นก็ได้แตกต่างจากเดิม มูลเหตุยังคงมาจากจิตใจที่มีอคติรังซึ่งที่นำไปสู่การฆ่าผลาญทำลาย ศิวกาหน้ ได้กล่าวถึงประวัติศาสตร์โลก ไว้หลายที่หลายแห่ง เช่น เหตุการณ์ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิว เนื่องจากผู้นำคัลล์ลัทธิฟาสซิสต์ สงครามล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิว มิได้เพียงเกิดขึ้นเมื่อหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 เท่านั้น หากในความเป็นจริง ยิวตกอยู่ในภาวะสงครามและถูกล้างผลาญมาตั้งแต่ยุคโบราณนับพันปีมาแล้ว เหตุการณ์ย้อนประวัติศาสตร์ไปไกลโพ้นนับพันปีนี้ คือชะตากรรมของชาวยิวผู้อำภัพ แม้แต่ในปัจจุบัน ชาวยิวยังคงเป็นชนชาติที่ยังโยงโย่อยู่กับสงคราม ดังศิวกาหน้กล่าวไว้ “เหมือนล่องกงหลงกำว้างตามกัน” ดูเหมือนชะตากรรมอันระทดของชาวยิวแต่ยุคบรรพกาล ยังคงดำเนินอยู่ และถูกผลิตซ้ำเสมอในปัจจุบัน “แค่เพียงเสียงก้องจากบรรพกาล ได้ทะยานตอบตีผู้ย่ำ อิสราเอลี่ผู้มีกรรม ยังปลุกปล้ำศัตรูผูกใจ” (p.107)

เมื่อหันกลับมามองการเมืองของไทย ก็พบว่า สิ่งที่พันธนาการสังคมไทย ก็คืออคติ

ความขัดแย้งแบ่งฝ่ายที่ไม่มีท่าทีที่จะเกิดการประสานรอยปริร้าวดให้ตึงเดิม ในเมื่อเราอาจ จะไว้วางใจใครได้ง่ายๆ อีกแล้ว สังคมไทยได้มาถึงจุดที่แตกร้าวจึงที่สุดแล้ว ความแตกแยก ลูกหลานถึงคนในครอบครัว ที่เรามิอาจแก้ไขปัญหาด้วยความคิดเดิม ๆ ศึกงานท์ ได้เสนอ ทางออกว่า สังคมไทยจะออกจากปัญหาที่พันธนาการได้ ก็คือ **ศานติเสรี** กล่าวคือ คนใน สังคมไทย ควรเคารพตนเอง คนอื่น สิ่งอื่นด้วยความสงบปราศจากอคติ หันหน้าเข้าหากัน และลืมอดีตให้หมด และต้องเดินออกจากความขัดแย้งมุ่งร้ายทำลายกัน “บางศานติเสรี มองมิเห็น เคารพตนและสรรพลึงสงบเย็น มิเป็นทุกข์โทษประโยชน์แท้ ทอถักจากยาม จิตวิญญาน ทอสานสังคมเย็บบาดแผล ปลุกตื่นตัวละครที่อ่อนแอ ก้าวออกนอกกระแส ประทุษร้าย” (p. 98)

การก้าวออกจากความขัดแย้งที่ฝังแฝงมาเนิ่นนานได้อย่างไร เมื่อความขัดแย้ง ที่มีต้นธารจากความ โลก โกรธ หลง ซึ่งดำเนินมาตั้งแต่มีมนุษย์ และมีเคยห่างหายไปไหน ถึงอย่างไร มนุษย์ก็ควรศึกษาเรียนรู้ เพื่อเป็นบทเรียนในการปรับปรุงปัจจุบัน ระหว่างการ เดินทาง ครู และศิษย์ได้สนทนาวิสาสะกับเจ้าของร้านชาชัก สองสามีภรรยาผู้อพยพจาก เมืองล่าง การสนทนานำไปสู่ความกระจ่างว่า ปัญหาความรุนแรง ณ ชายแดนด้ามขวานนั้น มากกว่าปัญหาความแตกต่างทางศาสนา ที่ลึกซึ้งกว่านั้น คนหลายฝ่ายที่อยู่ในหลังฉากนั้น มีเงื่อนไขบ่มทับซ้อน แอบแฝงด้วยผลประโยชน์ที่ต้องรักษาไว้ ดินแดนนครอัคนี จึงเกิดการ ประทุษร้ายต่อชีวิตผู้คนประจำวัน รวากับเป็นเหตุการณ์ปกติ “*ความมืดมิดอาจเปลี่ยนแปลง ความหวาดระแวงแห่งท้องถนน ความตายคือคำตอบในตัวตน ความทุกข์ของทุกคนไร้ต้น ปลาย*” (p. 105) การตายของใครหลายคนจึงไม่ต้องมีที่มาที่ไป ไม่ต้องรู้จัก หรือขัดแย้งกัน มาก่อน เหตุการณ์จากการสนทนาทำให้ ครู ครุ่นคิดประหวัดไปถึง เหตุการณ์ประวัติศาสตร์ การสร้างบ้านสร้างเมืองที่วิวัฒนาการจากน่านเจ้า สุโขทัย อยุธยา ธนบุรี ตลอดจนกรุงเทพฯ การก้าวเดินมาจวบวันนี้ของบรรพชน มิอาจก้าวผ่านกาลเวลาโดยปราศจากสงคราม ก็รบ ก็สงครามก็คนต้องสูญเสีย แท้จริงแล้ว สงครามไม่เคยสงบ มีแต่สนามรบที่เปลี่ยนไป “*พ่อ ฆ่าลูกลูกฆ่าพ่อพิบากเข็ญ ตายทั้งเป็นปีศาจบนหลังเสือ ที่ฆ่าน้องน้องฆ่าพี่พลีญาติเครือ เพื่อเห็บหนาวอยู่เหนืออัคนี ญาติฆ่าญาติขาดโยไล้เผาเรือน เพื่อนฆ่าเพื่อนชาดธรรม ขึ้นกดขี่ เมืองฆ่าเมืองต้อนเมืองเป็นโทตรี แคว้นฆ่าแคว้นแทนที่ด้วยฝ่าเท้า ประเทศฆ่า ประเทศแม่เขตโคตร ยึดโยงผลประโยชน์แห่งโคตรเหง้า โลกฆ่าโลกแล้วเราก็กฆ่าเรา เป็นชี ้เฝ้าเหงาซากปรักร้าง*” (p. 144) เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ที่วิวัฒนาการผ่านการต่อสู้ล้าง ผลาญเพื่อความเป็นใหญ่ระหว่างญาติวงศ์ในอดีต ยังคงถูกผลิตซ้ำในการเมืองไทยปัจจุบัน

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะสิบปีที่ผ่านมา “ผู้ฆ่าประชาชนกลได้เสีย ขุนฆ่าหมากเบี้ยวสังเวย บ้าง ความโลภฆ่าความรักร้ายทาง แผ่นดินเลือดเลือดมีล้างกันได้เลย” (p. 144)

มิเพียงเท่านั้น ศึกงานที่ยังประหวัดถึงเหตุการณ์ยุคบุกเบิก ที่พระเจ้าอชาตศัตรู ผู้ครองแคว้นมคธ ได้กระทำปิตุฆาตพระเจ้าพิมพิสารผู้บิดา เหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่าดังกล่าว ที่หมุนวนมายังจุดเดิม ขวนผู้คนตระหนกเพื่อตระหนักว่า เรายังคงยินดีที่เหตุการณ์เช่นฆ่า กันเองนี้เกิดขึ้นอีกกระนั้นหรือ แม้มนุษย์มีอาจสลัดสลาย โลก โกรธ หลง ออกไปโดยง่ายตาย แต่บทเรียนจากอดีต กระตุกกระตุ้นให้ผู้รับสารตระหนักว่า ศึกสงครามที่อยู่ภายนอกนั้น มีน่าน ก้าวเท่ากับสงครามในใจ หากเรามีอาจจัดสิ่งนี้ออกไปได้ “ศึกภายนอกหอยก้อเหมือน ล้อกง ที่เวียนวงงพัดอยู่เปิดเผย ศึกภายในไขว้ก่าอยู่ก่าเกย ยังแยกแย้รักชังช่างกระไร” (p. 145)

ระบบการศึกษาคือกับดักสู่ความอัปมงคลทางปัญญา

ศึกงานที่ได้ตีแผ่สถานการณ์ในสังคมไทย ที่ติดกับดักที่ทำให้สังคมไม่อาจข้ามพ้น พันธนาการไปสู่อิสระได้ กล่าวคือ ระบบการศึกษาคืออุปสรรคที่ขวางขวางมิให้สังคมไทย ไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ หากเวียนวนอยู่กับโลกแคบๆ จวบจนการหม่นของล้อจักรยาน ที่มีเส้นผ่าศูนย์กลางไม่กี่เซนติเมตร โรงเรียนมีอาณาแสงสว่างสู่เยาวชน เพราะสาละวนอยู่กับ เรื่องที่ไม่ใช่สาระสำคัญ โรงเรียนมิเคยให้อิสระแก่ผู้เรียน จึงมีวามอยู่กับการ ตีกรอบให้ เยาวชนคิด และทำแบบเดียวกัน ระบบการศึกษาจึงไม่มีคำตอบหรือมีพลังในการส่งเสริม ให้สังคมไทยก้าวเดินให้ไกลไปจากจุดที่ยืนอยู่ จึงเฝ้าวนเวียนผลิตซ้ำ ดังในบทกวี “นาไรไถ หว่านบรรดามี เหมือนแถบสีโทนเสียงสำเนียงเดียว คลองก็คลองคูคั่นเหมือนกันหมด ไม้ หล้าก็ปรากฏที่เชิงเดียว แบบบ้านแบบเรือนเหมือนโรเนียว พิมพ์เขียวสังคมนี้โดยใคร” (p. 116) คล้าย ๆ จะเสียดสีวิถีของระบบปกครองที่เน้นการสั่งการจากเบื้องบนสู่เบื้องล่าง และมีเคยฟังเสียงความคิดจากผู้ปฏิบัติ โรงเรียนจึงเป็นแค่ผู้สนองนโยบาย ที่ฝ่ายออกแบบ จะยึดเยียดอะไรลงมากก็ได้ ซึ่งส่วนใหญ่ก็มักเป็นนโยบายสร้างภาพให้สวยหรู มีมุ่งการสร้าง ผลให้ตราตรูในความเป็นจริง เมื่อโรงเรียนมิอยู่ในวิถีเพื่อเรียนรู้ที่แท้จริง เป้าหมายที่ตั้ง ไว้แต่ต้นก็คลอนแคลนผุกร่อน ขาดพลัง ขาดความไว้เนื้อเชื่อใจจากชาวบ้าน โรงเรียนใน ชนบทจำนวนมากกลายเป็นโรงเรียนขนาดจิ๋วที่จะถูกยุบ ทั้งนี้ ด้วยเหตุผลที่น่ารับฟัง คือ เด็กไม่ค่อยได้เรียน ครูไม่ค่อยได้สอน เพราะโรงเรียนมุ่งสนองนโยบายเจ้านายจากเบื้องบน ชาวบ้านที่พอมีกำลังเงิน ก็ย้ายลูกหลานเข้าไปเรียนในเมือง สังคมไทยในวิถีปกครองแบบ

อำนาจนิยมศูนย์กลาง จึงผลิตได้แค่เพียง “...โรงเรียนไม่เรียนรู้” (p. 116) ที่ถูกระนวนอยู่กับการสร้างภาพ สร้างกระแส อำพรางด้วยการประกันคุณภาพการศึกษา “*ลึกในร่างสร้างภาพสร้างกระแส*” (p.117) เราจึงผลิตได้แค่คนที่เชื่อและเชื่อซึ่งที่พร้อมทำตามคำสั่ง “*โลกของหุ่น จึงถูกผลิตซ้ำ ทั้งวัฒนธรรมศาสตร์และศิลป์*” (p. 117) รากวิถีแห่งท้องถิ่นก็ถูกทิ้งไม่ไยดี สิ่งที่ยืนยันว่าการศึกษามีต่อโจทย์ ก็คือสุนทรียสนทนาของ ครู และศิษย์ ที่ว่า “*เหมือนยืนยันเปลี่ยนนอกที่บอกใบ้ สิ่งที่เป็นแก่นเนื้อภายใน สังคมราวเปลือกไว้ในตัวเอง*” (p. 116) ผลผลิตอันดัดดานและฉาบฉวย สะท้อนออกในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การเดินทางไปทัศนศึกษา มักเป็นไปในทางท่องเที่ยวเพื่อปริมาณมิใช่คุณภาพ “*เราเซงจำ ทัวร์ชะงัก มักผกผัน แต่ทั้งก้านไม้ขีดติดไฟไหม จากกองเล็กกองน้อยค่อยลามโลม ตระโบมอดิตฆ่าอนาคต*” (p. 138) วิถีอันฉาบฉวยที่คุ้นชินอยู่ทุกเมื่อเชิ้อวัน จึงมีอาจพบความหมายที่แท้จริงได้ เมื่อมีเชื่อในตัวตน ก็หวังอาศัยอำนาจจากผู้อื่น “*มีรู้จักตัวเองวงเงใจ ขณะเร่งรู้ใครในโลกกว้าง มิภาคภูมิในกลุ่มชนต้นเนื้ออย่าง ยกอ้างใครอื่นอยู่อิงคะเนียง*” (p. 150) ในภาพรวมของผลผลิตทางการศึกษาของสังคมไทย จะอยู่ในสภาวะอับจนทางปัญญา ความคิดดังกล่าว Winichakul (2016). ได้แสดงความเห็นซึ่งสอดคล้องกัน คือ “ในด้านปัญญาความรู้ เราเติบโตมาระดับหนึ่ง แต่ลงท้ายเราติดกับดักทางปัญญาระดับปานกลาง เราพอใจกับการมีปัญหาแค่พอเพียง แต่ผมอยากจะเรียกว่า สังคมอับจนปัญญา”

พันธนาการภายใน: อำนาจแห่งปมปมปัญหาในจิตวิญญาณมนุษย์

นอกจากแก่นสาระที่ศิวกานท์ จงใจนำเสนอ ความพึงพินาศของวิถีชนบทประวัติศาสตร์ที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลง การศึกษาที่นำพาสู่ความอับจนปัญญา ดังกล่าวมาแล้ว ศิวกานท์ยังมุ่งกล่าวถึง ความเชื่อและศรัทธาของผู้คนกระแสหลักในทิศทางแห่งความลุ่มหลงในอัตตา ที่มักใช้ความรู้สึกเฉพาะตน เป็นเกณฑ์ตัดสินผู้อื่น กระทั่งใช้ความเชื่อและศรัทธา นี้ กัดข่ม เหยียดหยาม คนอื่น ที่ตนคิดว่า มีวิถี สถานะที่ไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่ตนยึดถือ ว่าดีงาม ซึ่งที่แท้ความเชื่อและศรัทธาเหล่านี้ ก็คือเครื่องจองจำที่พันธนาการอยู่ในจิตวิญญาณ หากว่า สิ่งที่จองจำพันธนาการนั้น ได้กระทบกระทำให้เกิดความอยุติธรรม การเหยียดเพศ การเหยียดชาติกำเนิด แบ่ง แยก เรา เขา และเป็นอื่น คือปมปมที่เป็นปัญหา ที่นับวันจะสร้างความรุ่มร้อน เกรี้ยวกราดในสังคมที่ไม่มีท่าทีจะเบาบางลง

มนุษย์ผู้ประทุษร้ายทำลายผู้อื่น สิ่งใดคือปมปมใจจิตวิญญาณแห่งความหลงผิด สงครามแย่งชิงอำนาจทั้งในอดีตถึงปัจจุบัน ล้วนปมปมแห่งปัญหา มิใช่ได้อื่น หากคือ

การยึดถือตัวเองเป็นใหญ่ แล้วใช้อำนาจแห่งการยึดถือนั้น ทำร้ายผู้อื่นในทางใดทางหนึ่ง “ดอกไม้มีเคียงออกจากดอกดาบ สันติภาพใน ตัวกู มีเคียงเห็น ดังภู เมฆาตา เลือดตากระเด็น ยุคยวยากเข็ญสุดขอบฟ้า” (p. 107) ตัวกูของกู จึงมีพลังอำนาจที่จะกระทบกระเทือนผู้อื่น ฆ่าได้ แม้แต่ผู้มีพระคุณ เพื่ออำนาจ ลูกฆ่าพ่อได้ พี่ฆ่าน้องได้ ญาติฆ่าญาติได้ และหลานฆ่า ลูกได้ ปัญหาความไม่สงบในภาคใต้ ก็มีใช้ได้อื่น หากมิใช่มาจากผลประโยชน์อันซับซ้อน ซึ่งเกี่ยวข้องกับคนหลายคน หลายระดับ การล้มตายของใครสักคน ผู้สังหาร อาจไม่ต้องคิดอะไรมากนัก กล่าวคือ อาจมีสถานะเป็นผู้รับจ้างเพื่อต้องการปัจจัยเลี้ยงดูครอบครัว คำสั่งจากเจ้านาย การถูกบีบบังคับจากผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า หรืออาจเพียงต้องฆ่า เพียงเหตุผลง่าย ๆ คือ ไม่ใช่พวกตน หรือไม่นับถือศาสนาแบบพวกตน ดังบทกวี “ไม่มีใครถูกใครผิด มีแต่ชีวิตที่ถูกต้อน ภูผาบรรลुरुธรรมอันสุนทร มนุษย์ใช้ฆาตกรแต่เกิดกาย นักฆ่าถูกปลุกตื่นในคืนค่ำ แห่งอุลธรรมลุ่มสลาย นักรบถูกปลุกเร้าในเมฆามาย แห่งกระหายสงครามข้ามแผ่นดิน” (p. 108)

ใช่หรือไม่ว่า อัตตา ได้สร้าง “หน้าต่าง” “ประตุ” เพื่อเป็นเครื่องกั้นขวาง ความเป็นตัวเรา และคนอื่น ในอิตตาจึงคับแคบ กังขังตัวตนในจิตวิญญานที่ไม่พึงประสงค์ “ไม่มีใครผิดใครถูก กองกระดูกคือมรรคากว้างกว่ากว้าง แต่ใจคนแคบนักมีกระดาง กับประตุนหน้าต่างที่สร้างทำ” (p. 109)

“ประตุ” และ “หน้าต่าง” ดังกล่าวนี้อาจเกิดขึ้นกับคนที่มีอำนาจ หรือเป็นใหญ่ระดับชั้นนำของประเทศ ย่อมก่ออุปรอย และปรากฏการณ์ที่ปวดร้าว แก่ผู้อยู่ใต้อำนาจปกครอง ผู้อยู่ใต้อำนาจปกครองย่อมตกอยู่ในความครอบงำ ให้ต้องทนอยู่กับโครงสร้างทางสังคมที่เสียเปรียบ เช่น ผู้ปกครองประเทศที่ยึดถืออำนาจนิยม มักดึงดูอำนาจและทรัพยากรทุกอย่างรวมศูนย์ไว้ที่ตน และพวกพ้อง และมักผูกขาดเศรษฐกิจไว้ในกลุ่มของพวกตน ซึ่งเป็นคนไม่กี่คน แล้วทำให้ คนส่วนใหญ่จะเสียเปรียบได้ส่วนแบ่งน้อย และไม่มีสิทธิ์แสดงความคิดเห็น เนื่องจาก อำนาจนิยมมักให้คุณแก่ผู้คล้อยตาม และมักให้โทษแก่ผู้ไม่เชื่อฟัง

ลำดับ ‘เชื้อผู้นำชาติพันธุ์’ ‘ตามผู้ใหญ่’ แล้วหมาไม่คว่ำกัน พิทักษ์พิพ่วนป่วนไล่
อย่างไรพิกล ค่อยผ่อนปรนเสียใจพอได้ยีน (p.150)

การที่ต้องเชื่อ และทำตาม ทำให้พลเมืองไม่ต้องใช้ความความคิด กระทั่งคิดไม่เป็น ยิ่งกว่านั้น ทำให้ผู้คนขาดความเคารพในตนเอง ไม่เชื่อในอำนาจและศักยภาพของตัว

เอง แต่พร้อมก็มักยอมจำนนกับอำนาจของคนอื่น และที่ร้ายกว่านั้น ทำให้ประชาชนไม่รู้จักรักตัวเอง และพร้อมที่จะถูกยึดเยียดความเชื่อต่าง ๆ ได้ง่าย กลายเป็นประชาชนที่วิ่งหนีตัวเองตลอดเวลา “จึงต่างก็วิ่งทั้งตัวเอง ภูเขาเปล่งวารีที่เจ็ดจำ ครุฑหนึ่งเขาเสียบงันจันรจจา ก่อนประโยคถัดมาจะร้าวรอน” (p. 118)

การไม่ต้องใช้ความคิด เพราะคอยทำตาม จึงขาดศักยภาพในการคิดและจัดการกับตนเอง เมื่อขาดศักยภาพในการจัดการตนเอง ก็กลายเป็นคนคอยเรียกร้อง และรอให้รัฐช่วยเหลือดูแลในด้านต่าง ๆ จึงเป็นโอกาสของผู้มีอำนาจที่จะใช้วิธีการแบบประชานิยมเพื่อเรียกคะแนนเสียง และความชอบธรรมทางการเมืองที่ ศิวกานท์ ได้วิพากษ์วิคิดของผู้มีอำนาจที่มักมองประชาชนได้ปกปิดครองว่า เป็น “ผู้ขอ” ว่า “ช่วยชาวนาไชเพลินที่เงินกู้ ไซที่พุมายาราคาข้าว ไซที่ช่วยแล้งลุ่มที่ลัมระนาว ก็ซ้ำก้ำวามีข้ามความอ่อนแอ” (p. 58)

ประชาชนจึงเป็นเพียง “ไซที่เืองที่เคื่องขัด” (p. 149) กลายเป็นเครื่องที่ล้าสมัย พ้นธนาคารมิให้สังคมไทย ก้าวหน้าอย่างที่ควรเป็น และการพัฒนาการเมืองที่ประชาชนต้องการมีอาจพัฒนาได้ ทั้งนี้ เนื่องมาจากการกอดกุมโดยอำนาจนิยมยาวนาน ที่ไม่ยอมสูญเสียอำนาจและพื้นที่ผลประโยชน์ของตน เพื่ออนาคตชาติที่ดีกว่า จึงเห็นได้ว่า ประชาธิปไตยจึงยังไร้อนาคตสำหรับประเทศนี้ “แปลงโฉมปฏิวัติรัฐประหาร ในถ้อยถารอธิปไตยไซพิสุทธิ์ จะกี่เล่มก็ร้อยย้อยุด ก็ล้นสุดที่คูหาลงคะแนน” (p. 164)

นอกจากนี้ ศิวกานท์ ยังสะท้อนภาพให้เห็นว่า ในสังคมที่ยึดเพศชายเป็นใหญ่ เป็นปมหนึ่งได้สร้างความร้าวรานแก่เพศหญิง กล่าวคือ ตัวละครอย่าง พอบอล ผู้นำหมู่บ้านของชนพื้นเมือง ปกากญอ ที่กล้าหาญลุกขึ้นมาเป็นผู้นำ เพื่อกอบกู้ศักดิ์ศรีผู้หญิงให้เท่าเทียมชาย และเพื่อศักดิ์ศรีของกลุ่มชนชายขอบของสังคม “อวยโอกาสราชภรรยยุคเปลี่ยนผ่าน จากเบียดเบียนกระดานชนชั้นล่าง ล้อมขุนรูนโคนให้เคว้งคว้าง สืบสร้างสร้างเงาของชาวชน อีกหมายใจกวีวิญญาณหญิง กล้าทำในสิ่งยิ่งผล ไซเพียงโสภานำนัน แดงองค์หลงกลจ่านกาม” (p. 177) ซึ่งมีเพียงกอบกู้ศักดิ์ศรีสตรีเท่าเทียมบุรุษ แต่มุ่งหวังถึงการให้ผู้คนได้มองผู้หญิงที่เป็นมนุษย์มากยิ่งขึ้น มิเพียงเป็นวัตถุทางเพศในสายตาผู้ชาย แต่อย่างไรก็ตาม ปุ่มปมที่ซับซ้อนสำหรับเธออีกชั้นหนึ่งนั้น นอกจากจะต้องต่อสู้เพื่อเกียรติสตรีแล้ว แต่เธอก็กลับเจ็บปวดกับสถานะของลูกชายที่ไม่เต็มชาย ซึ่งเธอเอง ก็สลดความคิดการยึดเพศชายเป็นใหญ่ได้ยากเช่นกัน “ผิดเพศผิดพ้องเหมือนจองตรวน ล้ามชีวิตผิดมวลผู้สามัญ” (p. 180)

ตัวละคร “ครูบัวสาย” ผู้เคร่งครัดในกฎระเบียบแบบครู ก็หาว่าตัวไม่ว่า กรอบครอบขังที่เธอสร้างเพื่อควบคุมสามี และลูก ก็คือพันธนาการชีวิตเธอ มิให้เธอได้พบกับความสุข “ผมเห็นความเป็นแม่ ที่กรี๊ดผลัดความลุขสงบ บอกเล่าแต่ด้านลบ ของลูกตัวครอบครัวพัง ทั้งเห็นความเป็นครู อยู่ในแบบที่แคบขัง เห็นบัวที่ใบบัง บทบาทบัวทั้งหนองบึง” (p. 231)

ทั้งหมดที่กล่าวมา คือ ปุ่มปม ปัญหา อุปสรรคที่มีพลังอำนาจในการครอบงำ มิให้มนุษย์ได้พบกับความสุขสงบ และอิสรภาพที่ต้องการได้

ทางจักรา: ทางออกไปสู่อิสรา

เป้าประสงค์แห่งกวีนิพนธ์นี้ ที่สร้างตัวละครให้ด้นเดินไปบนเส้นทางขรุขระ ราบเรียบ ผ่านปลายฤดูหนาว เข้าฤดูร้อน จนกระทั่งผ่านฤดูฝน บรรยากาศ เหตุการณ์ สิ่งแวดล้อม ผู้คน ปะทะสังสรรค์ สนุกหรือสนทนากับผู้คนที่ผ่านพบ แม้จะพบว่า ระหว่างทางยังพบผู้คน ผู้อารี ที่พร้อมแบ่งปัน และทำที่เป็นมิตร แต่ก็ยอมรับว่า ศึกงานที่ยังคงมีท่าที่ต่อผู้คนส่วนมาก ยังอยู่ในลักษณะหลักแหลม ไม่ตื่นรู้ ภาษาในบทกวี จึงอุดมด้วยถ้อยคำที่กระตุ้นเตือนให้ตื่นรู้

ศิวานท์ ได้กล่าวถึง “กบ” หลายครั้ง ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนความไม่รู้ หรือรู้ น้อยแต่คิดว่ารู้มาก “รู้มากกลับรู้น้อยในรอยโคตร ลิงโลดกับทางอึ่งยุคสมัย” (p. 20) ทั้งจงใจเล่นล้อกับสำนวนที่คุ้นเคย เปรียบผู้คนกระแสหลักที่ยังไม่ตื่นรู้ หรือรู้สึกรู้สากับสิ่งที่เป็นสาระสำคัญ ศิวานท์ได้ใช้คำนี้ยผผัน (irony) กระทั่งวิถีคนไทยกระแสหลักที่มักหลงลำพองว่าตนดีเลิศแล้ว มิต้องปรับปรุงแก้ไขอันใด พอใจที่จะอยู่ในโลกแคบ กล่าวถึง “งู” ที่กล่าวหาสลัดคราบเดิมทิ้ง “ผมเห็นงูมันกล้าตื่น สลัดคราบของมันข้ามผ่านคืน เห็นเห็นสางสางไม่ลั้งเล” (p. 27) คล้าย ๆ จะกระทบมายัง “กบ” หลายตัวในสังคมไทยหรือไม่ ที่ยังคงชื่นชมทะเลาะว่ายิ่งใหญ่ อย่างไรก็ตาม น้ำเสียงแห่งศิวานท์ ยังคาดหวังถึงบรรดา “กบ” ทั้งหลายที่จะรู้ตระหนักรู้ และเปลี่ยนแปลงตนเอง “กบต้องเรียนรู้เลือกเมื่อใช้รู้ ระบุหรือรู้ผู้คอยเหยื่อ ผู้อ่อนแอสามารถจะหยัดเหยื่อ ก็ต่อเมื่อรู้ว่าการพบเจอ” (p. 71) ทั้งนี้เพราะหากไม่พยายามที่จะรู้อ่านคิด เรียนรู้ สังเกต ก็มีอาจเห็นความผิดปกติในความคุ้นชินได้ “แต่กินอยู่รู้เห็นมักมิเห็น รอบกงลำเค็ญเห็นคนอื่น ดุจกรงที่มีขังแต่ยังยืน ยังรอใครได้ตื่นเป็นดวงตา” (p. 60)

ศิวภานที่ได้เชื่อมโยงกล่าวถึง นักคิดนักปราชญ์ระดับโลก เช่น ชาร์ลส์ ดาร์วิน และ เดการ์ต เป็นต้น โดยเจตนาอันแน่วแน่ที่จะโน้มน้าวให้ผู้คนกระแสหลัก ตระหนักใน **ความคิด** มากกว่า **ความเชื่อ** และพัฒนาตนเองให้แข็งแรงทางปัญญาเพื่อเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของสังคม การเลือกใช้คำ รู้สึกรู้สา ตื่นรู้ เติบโตขึ้น กล้ากล้า หัดยืน เพื่อปลูกปลูกให้ผู้อ่านลุกขึ้นมาประกาศอิสรภาพจากกรงขังมายาคติที่มองไม่เห็น เป็นตัวของตัวเอง พระนางองอาจไม่แอบอิงอำนาจผู้อื่นเป็นของตน อย่างที่ ครูชื่นชมภุภาว่า “*ทั้งชอบเท่าที่ที่เป็นเขา ไม่พินอบพิเทาแบบเง่าโง่ เมื่อจิตใสใจจริงหลังฟิงโพธิ์ กวีต้องครองอิโด้ของตัวเอง*” (p. 51) “อิโด้” หมายถึง มืดชนิดหนึ่ง โดยนัย หมายถึง ตัวตน ความคิด ปัญญา ศิวภานท์ มักใช้ มืด ดาบ แทน ความแหลมคมของความคิด แต่ความคิดที่ไม่รอบด้าน ก็อาจพาไปสู่กรงขังอันแน่นหนาได้เช่นกัน

ในฉากท้ายเรื่อง จักรยาน ได้พาพวกเขามาถึงสถานที่ซึ่งอยู่ข้างทางแห่งหนึ่ง มีอักษรกร่อนผู้ที่พออ่านได้ว่า “เกาะดอกแก้ว” ที่แห่งนี้มีลักษณะหลายอย่างคล้ายกับ “เกาะดอกไม้” ที่บ้านของครู เกาะดอกไม้นี้ ครูใช้เป็นทีวางถ้วยโล่รางวัลเกียรติยศต่าง ๆ จากการเขียนบทกวี ต้นไม้ ดอกไม้ที่รายล้อมก็คล้ายกัน ครูมองเห็น ดอกไม้ ที่มีลักษณะต่างๆ “*การเวกพวงครามยังงามแกร่ง กุหลาบแดงดอกกร่อนบนก้านแก้ว ภูมาเมียงมองคู่อ่อนแอ ไอ้ดาวเรืองร้อแรริมทางเท้า*” (p. 215) **ดาวเรือง** ซึ่งร้อแรริม นัยความไม่จริงจังของสรรพสิ่ง ในขณะเดียวกันนั้น ภูมากำลังพินิจจากนกซึ่งมีหูหนอนซ่อนไซ “*นี่การเกิดเพริศพริ้งนะภูมานกตายเกิดหนอนซ่อนไซว่า เราตายจากซากผกาสิข่าไซ*” (p. 217) ปรากฏการณ์ของซากดอกไม้ และซากนก นำสู่ความสะทสะเทือนจิตวิญญาณที่ปรารถนาอิสระ กล่าวคือ **การตาย** ที่ครูกล่าวถึง คือการตายจากการยึดติดกับสิ่งต่างๆ ตายในมิติของการขัดเกลาภายใน ปลดปล่อยชีวิตให้เป็นอิสระจากเกียรติยศสิ่งยึดติดต่างๆ “*ติดเกาะวนเวียนอยู่ทำไม เกาะนี้เกาะไหนก็ไม่ต่าง เกาะเกียรติเกาะกุ๊กฝั้วฟาง ย้อนทางออกจากเกาะสิกว้างไกล*” (p. 217)

อย่างไรก็ตาม แม้ครูจะชักชวนภุภาให้ทั้งตายไว้ที่เกาะดอกแก้ว แต่ในฉากสำคัญ ซึ่งเป็นฉากจบ ซึ่ง วงล้อแห่งจักราได้พาพวกเขาสู่บ้านหลังหนึ่ง เจ้าของบ้าน คือ “บัวสาย” หญิงหม้ายหย่าสามี ผู้ใช้ชีวิตเคร่งครัด ควบคุม กักขัง ให้สามีและบุตรสาวต้องก่อกบฏ เธอได้เชื้อเชิญครูและศิษย์พำนักที่บ้าน เมื่อบัวสายรู้ว่าครูคือกวีมีภูมิปัญญา ได้พยายามอย่างเต็มที่ที่จะโน้มน้าวให้ครูอยู่กับเธออีก 2-3 วัน เพื่อคลี่คลายปมปัญหาของ “ทราย” บุตรสาว ผู้ไม่ยอมเชื่อฟังมารดา และเมื่อพักนอนไปหนึ่งคืน ครูก็ไม่มีท่าทีจะออกเดินทางต่อ ทำให้ภุภาเริ่มไม่เข้าใจครูของตน ภูภาคิดว่า การยึดเวลาอยู่ต่อเป็นการเปิดโอกาสให้บัวสายใกล้ชิด ครู

อาจเปลี่ยงปล้ำทางจริยธรรมได้ ฎฎาได้ยื่นบทกวีแก่ครูและขอเดินทางล่วงหน้าไปก่อน มีข้อความว่า “ขอบคุณคร้บครู ที่ล้่านำทาง ให้ผมพบกวาง และลี้กภายใน ชวนผมตายจาก พันซากพรากเกาะ ก้าวผ่านละเมาะ ป่าเมฆาลัย แต่กลับร้ร่อง ริมบ่อบัวบาน เหมือน อยากพักนาน อ่านบัวบังใบ มีรู้ใจครู มีรู้ใจผม ถ้าครูตจจม ผมก็ตกใจ” (p. 238)

แม้บัวสายจะพยายามฉุกร้จครูไว้ เพื่อเป้าประสงค์ใดก็ตาม แต่ครูยอมมีเหตุผล ของตนเอง เขายืดเวลาอยู่เพื่อจะซักพาบัวสาย ให้ทิ้งตาย หรือลอกคราบตนเองออกจากลี้ง เดิม ๆ ที่พันธนาการเธออยู่ ครูได้พูดกับบัวสายว่า “เราตายจากตรงน้ก้นดีใหม่” (p. 244) ประเด็นที่เป็น “นัยสำคัญ” มาก คือตอนที่ครูมอบต้นฉบบับันทีก (ทางจักรา) แก่บัวสาย ซึ่ง บัวสายได้รับไว้ และกอดไว้แนบอก ขออนุญาตครูในการจัดพิมพ์เพื่อเป็นวิทยาทาน ซึ่งครู ก็ยินดี หลังจากที่ครูอำลาและเดินออกจากบ้านบัวสาย ระหว่างการควบซี่จักรยาน ได้ครุ่น คำนึง ทั้งละอายกับสภาวะที่ตนเป็นอยู่ เพียรเฝ้าเดินทางแรมรอนฝีกใจตนเพื่อ หลุดพ้นจาก การยึดติดต่าง ๆ แต่ดูเหมือนจิตใจยังเวียนวกอยู่เพียงวงล้อของจักรยาน ดังบทกวีที่สะท้อน นัยแห่งกอนมวลพันธนาการตัวละครครู ดังนี้

สร้าง บ่วงห่วงหาและโหยให้
 เสพ โรคโคกไขในขวากเสี้ยน
 สบ โอสถบดบ้ายคายอาเจียน
 สุข เชี่ยนทุกซ้ต้อนใจอ่อนแอ
 เสื่อม คลายวयरสรूसี้กรู้สา
 ลี้น ฤเสนหาพาร้างแห
 สลาย โซ้ปลดสลิงทิ้งเรือแพ
 สูญ หายย้งว่าयरระแสะเซง้งม
 แอบซ่อนละอายโอ้ใจซ้า
 ตลบฝุ่นจักรามาห้อมห่ม
 เตือนตริกสำน้กกล้าฝ้าวางกลม
 ขณะก้มมองพื้นสะอั้นฮี้ก
 (p. 253)

จากบทกวีข้างต้น จะเห็นได้ว่า ตัวละครครู ขณะยังห่วงอาลัยต้นฉบับนั้น จึงยังตื่นลุกขลุก เขาจะออกไปสู้อิสระนั้นอย่างไร ในตอนที่ “4 ฟากฤดูกาล” ศิวกันท์ ได้ชี้ทางออกจากพันธนาการภายใน...ที่ม้วนกลืนแล้วคลายปมดั่งบทกวีที่ว่า... “*ก้มมองดูล่องที่วังวน ไฉมีพันวงรอบของขอบข้าง ดำรงอยู่โดยก้ำที่ค้ำกาง แต่ดอกยางที่ร่อยเป็นร้อยพัน*” (p. 257) กล่าวคือ เมื่อก้มดูที่กิ่งล้อ ก็พบว่า วงล้อดำรงอยู่ได้ด้วยซี่ก้ำที่ค้ำวงล้อไว้ ดังนั้นจึงได้สติว่า ถ้าตัวเขาเป็นหนึ่งในเดียวกับล้อ กิ่งล้อย่อมประคับประคองและพาเขาไปสู่ความสำเร็จที่ต้องการได้ หากมีพวงวัฏพวงกับร่างร่อยที่ดอกยางที่เอามาไว้ (ต้นฉบับ) การเดินทางในครั้งนี้ย่อมเปล่าดายอย่างแน่นอน

และทางจักรา ได้นำไปสู่การพบและสลายตัวตน “...เงาล้อล้อรูปลักษณ์ เล็กใหญ่ บ้างบางเวลา เล็กวงเมื่อเที่ยงวัน ซ้อนทับกันในจักรา บ่ายเย็นกลับเติบโตกล้ำ มหาจักรเพียงยักษะยาน ตะวันลับสิ้นเขา ล้อลื่นเงาหังการ ขำพลันพบเบิกบาน สาธุรู้สึกกับสองเท้า” (p. 257) บทกวีนี้ ศิวกันท์ ได้กล่าวถึงภาวะแห่งเงาของรูปล้อจักรยาน กล่าวคือ ในเวลาเที่ยงวัน ดวงอาทิตย์ส่องตรงศีรษะ จะมองเห็นเงาล้อวงขนาดเล็กซ้อนทับกัน พอเวลาบ่ายถึงเย็นเงาของล้อจะใหญ่ขึ้นอย่างมาก เนื่องจากดวงอาทิตย์ส่องจากตำแหน่งที่มีมุมมองมากขึ้น แต่เมื่อดวงอาทิตย์พ้นขอบเขาไปแล้ว เงาแห่งล้อที่ใหญ่ยักษ์ในตอนเย็นก็หายไป เปรียบกับภาวะของการค้นพบและการสลายตัวตนของครู ผ่านวิถีแห่งจักรา การที่เคยมองเห็นตัวตนของตัวเองใหญ่โต บัดนี้อดีตทั้งหลายได้สลายลงแล้ว “*กายข้าหม่นล่อง ไขล้อกงหมุน ภายคราว เป็นอิสระราว รอยที่พราววงจักรา*” (p. 258) ตัวละครครูคือผู้ที่บังคับให้ล้อหมุน ดังนั้น จึงเป็นอิสระที่จะควบคุมบังคับล้อ (จิตใจ) ไปสู่เป้าหมาย ในทางกลับกันหากปล่อยไว้ห่วงล้อบังคับชีวิต ก็จะส่งผลไปอีกทางหนึ่ง

อีกบทกวีที่สื่อนัยในदान (มิตินัย) เช่น “...แหงนดูกิ่งไม้ใหญ่ใต้เงาจันทร์ สองกิ่ง ยืนยืนยอดสูงส่ง ที่สุดปลายยอดค้อมน้อมลง เป็นพุ่มทรงศักดิ์สิทธิ์อิสรา” (p. 259) ...คำว่า “สองกิ่ง” ที่ให้ประหวัดนัยถึงครูกับลูกว่า “แท้จริงต้นเดียวที่หยัดได้” คือ “ชีวิต” หรือ “จิตวิญญาณ” แห่งตนของแต่ละคนที่จะดำเนินไป เมื่อ “มองจากยอดแยกยอดถึงโคนไม้” (ศักดิ์สิทธิ์อิสรา)

ที่สุดแล้ว รหัสแห่ง ทางจักรา ที่เดินเรื่องด้วย “1: ปลายฤดูหนาว 2: เข้าฤดูร้อน 3: สู้อิสรณ” ก็คือนัยแห่งพันธนาการทุกซ์ที่เวียนวนมิพ้นได้ จึงต้องออกไป “4: ฟากฤดูกาล” เท่านั้น จึงจะเป็นอิสระ

บทสรุป

ปรัชญานิยายกวีนิพนธ์ ทางจักรา ของ ศิวกานท์ ปทุมสูติ ได้พาให้ตัวละครสองตัว ครุและศิษย์พร้อมยานพานะจักรยานคู่ใจเดินทางสู่โลกภายนอก พวกเขาได้สัมผัสกับผู้คน ระหว่างทาง ทั้งในแง่พึงประสงค์และแง่ไม่พึงประสงค์ กลไลของจักรยานกับการเคลื่อนไหว ของร่างกาย ทำให้พวกเขาได้สำรวจจิตใจตนเอง ความเนิบช้าทำให้ได้ขบคิดกับเรื่องราวที่ปะทะสัมผัสที่นำไปสู่การขัดเกลาภายในจิตใจ รูปแบบการแต่งตามฉันทลักษณ์กลอน กาพย์ โคลง ทั้งร้อยรัดเรื่องราวเป็นกวีนิพนธ์นิยายแสดงชั้นเชิงกวีคุณภาพสูง การสรรคำในทุกวรรคทุกบท แสดงถึงความประณีตในการสร้างงาน การสอดแทรกปรัชญาชีวิตในบทกวี ทำให้ทางจักราเป็นกวีนิพนธ์แห่งปัญญา มีความลุ่มลึก และทรงพลังยิ่ง

Reference

- Bangkok Business. (2017). **Prot sap : Sangkhom Thai kamlang puai pen 'Mareng raya 4'** (in Thai). [Attention: Thai Society had fallen sick with the stage 4 of cancer]. Retrieved June 20, 2017, from <http://www.bangkokbiznews.com/>
- Momentum. (2017). **Khui rueang ' ni ' kap Korn Chatikavanij.** (in Thai). [Talk about debt with Korn Chatikavanij]. Retrieved June 26, 2017, from <http://themomentum.co/interview-korn-chatikavanij>.
- Patummasoot, S. (2016). **Thang Chakra** (in Thai) [Way of Chakra]. Bangkok: Phraeo Publishing House.
- Winichakul, T. (2016). **Sanoe kho bong chi wutthiphawa thang panya baep 'Phophiang' khong Thai - mong buak kan to su yao klai.** (in thai). [Suggestion on indicator of Intellectual maturity on sufficiency Economy of Thailand- Positive View for a long Struggle]. Retrieved June 25, 2017, from <http://www.prachatai.com/journal/2016/09/>